

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Сичик Катерини Борисівни
«Політичний дискурс демократії в умовах
соціокультурних трансформацій інформаційного
суспільства», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук за спеціальністю
23.00.01 – теорія та історія політичної науки

Актуальність теми пропонованого дослідження визначена необхідністю поглибленого аналізу демократичних політичних процесів, тісно пов'язаних з трансформаційними явищами на рівні міжцивілізаційних, міждержавних відносин та внутрішньодержавного розвитку окремих країн і народів. Це стосується насамперед продукування новітніх парадигм наукового мислення у контексті потреби переосмислення виняткової ролі неоліберальної парадигми демократії у вітчизняній політичній науці.

Стародавня китайська мудрість вчить нас розуміти те, що «нездійсненне бажання руйнує зсередини». Протягом усієї історії людство слідувало багатьом таким нездійсненим бажанням: свобода, рівність, справедливість, матеріальний достаток, світова першість. І кожне з них ставало тим чинником, який безперешкодно вів систему до непередбачуваних трансформацій, краху застарілих форм суспільно-політичного життя і способів мислення. І разом з тим кожне з них, крок за кроком, який здійснювали демократія чи тиранія, перетворювалось на усталену істину, навколо якої формувались зрозумілі нам сьогодні ідеали держав. Але полеміка щодо того наскільки сформовані людською уявою моделі наблизились до втілення певних ідеалів у життя продовжується, так само як і пошуки можливостей їхньої практичної реалізації.

Крах неоліберальних концептуальних підходів, в межах яких сформувалися перші наукові інтерпретації електронної демократії, кібердемократії та загалом дослідження нових демократичних моделей початку XXI ст., породив сумніви щодо актуальності ряду ключових істин

динамічно рефлексуючої політичної науки. Сумніви, породжені складністю розрізнення фактів науки та соціокультурного середовища, в осмисленні якого ці факти перетворювались на теоретичні абстракції, що майже не мали нічого спільного з оцінкою дійсного стану розвитку соціального організму, відкрили новий простір для критичного переосмислення стереотипів політичної науки. Часи «кінця історії» остаточно розвіялись у нетрях політичної публіцистики, а спостереження за колізіями, пастками, провалами, відкочуванням назад процесів декомунізації у поєднанні з пошуком ідентичності пострадянських соціумів сформували нову наукову інтенцію «лівої» чи антикапіталістичної критики. Не рахуватися із цими процесами трансформації наукових парадигм, а разом з тим і з докорінною зміною моделей демократії в умовах ІКТ-буму, було б щонайменше не виправданим, а можливо й загрозливим для майбутнього суспільно-політичного розвитку усієї світової спільноти.

Отже, дисертаційне дослідження К. Сичик набуває особливої ваги у контексті нагальної потреби поєднання вітчизняної моделі демократичного розвитку з викликами масштабних процесів інформатизації, що беззаперечно підтверджують як провідні фахівці в галузях дослідження політичної модернізації, державного управління, інформаційно-комунікаційного розвитку, так і представники практичної політики, які потребують нових концептуальних знань про особливості світових соціокультурних трансформацій, способи мобілізації електорату, шляхи суспільно-політичного вибору та механізми відносно достовірного прогнозування модернізації функціональних можливостей політичної системи, держави і громадянського суспільства.

Реалізація мети дослідження, яка полягає у визначенні тенденцій динаміки політичного дискурсу демократії у контексті соціокультурних трансформацій інформаційного суспільства, а також у систематизації наукових оцінок потенційної спроможності сучасної демократії забезпечувати розвиток соціального організму, виходячи з цінностей

гуманізму, соціальної справедливості та рівності, логічно розкриває суть актуальних завдань, вирішення яких покладено в основу роботи.

Детальний аналіз наявної джерельної бази дослідження демократії в умовах інформаційного суспільства дозволив авторці визначити особливості застосування дискурс-аналізу дослідниками бірмінгемської школи «культурних досліджень»; сформулювати на основі систематизації існуючих наукових підходів власний теоретико-методологічний підхід до дослідження соціокультурних трансформацій інформаційного суспільства; визначити ключові тенденції трансформації політичного дискурсу демократії в країнах Європейського Союзу, що стосуються насамперед актуалізації «лівої» критики та праворадикальних політичних практик.

Об'єктом дослідження у дисертації цілком слушно визначена демократія як тип політичної влади в інформаційному суспільстві, предметом авторка обрала тенденції трансформації політичного дискурсу демократії в умовах інформаційного суспільства. Об'єкт і предмет дослідження взаємодоповнюють одне одного й демонструють необхідний взаємозв'язок з визначеними метою і завданнями дисертаційної роботи. У тексті дисертації мають місце адекватні, глибоко обгрунтовані відповіді на поставленні завдання, що було досягнуто, зокрема, шляхом системного представлення категоріально-понятійного апарату та інтерпретації усталених наукових категорій під новим кутом зору і з якісно доповненим смисловим навантаженням.

Значна частина теоретичних положень, обгрунтованих у дисертації К. Сичик, характеризується науковою новизною. Йдеться, зокрема, про формулювання тенденцій трансформації політичного дискурсу демократії в умовах інформаційного перенасичення, яке авторка підкріплює дослідницькими стратегіями постструктуралізму і методології культурного аналізу (cultural studies) (с. 54–80). На науковій основі у дисертації глибоко розкриваються сутнісні особливості нової для вітчизняної політичної науки проблематики ідеологічного аналізу ЗМІ в умовах формування

демократичних інститутів, пов'язаних з поступом суспільства комунікаційного перенасичення (с.110–143; 161–184).

Вперше у вітчизняній науковій літературі К. Сичик виводить методологію дослідження інституційних трансформацій демократичних політичних режимів, що базується на критиці кількісного аналізу процесів демократизації (с. 81–103). Інноваційними також можна вважати окремі елементи аналізу комунікації та способів інформування в структурах електронної демократії (с. 146–159). Авторка акцентує увагу на значенні дослідження особливостей «лівої» критики медіа, пропонує оригінальне визначення ключових категорій дослідження, зокрема авторське тлумачення «суспільства комунікаційного перенасичення» та формулювання взаємопов'язаних тенденцій соціальної трансформації дискурсу демократії у XXI ст. (с. 6–9).

Представлене дисертаційне дослідження є переконливим результатом самостійного наукового пошуку автора, оригінальним і з точки зору отриманих результатів, і з точки зору актуальності та практичної значущості. Основні положення дисертаційної роботи належним чином відображені в наукових публікаціях у фахових виданнях України та науко-метричних наукових виданнях. Оформлення дисертації й автореферату здійснено з дотриманням відповідних вимог до такого роду робіт. Аналіз змісту автореферату та дисертації підтверджує ідентичність структури, логіки викладення матеріалу, відповідність основних положень та висновків за розділами. Зміст автореферату повністю відображає основні положення, висновки та узагальнення, що містить дисертаційне дослідження. Апробація результатів дослідження є достатньою. Дисертація відповідає існуючим нормативним вимогам та паспорту спеціальності 23.00.01 – теорія та історія політичної науки.

Теоретичні розробки дослідницької роботи дозволять комплексно підійти до аналізу процесів демократизації та модернізації в Україні, дадуть змогу розширити уявлення про специфіку визначення оптимальної моделі

демократичного розвитку. Аналіз, узагальнення, систематизація фактологічного матеріалу, його оцінка допоможуть політологам, державним працівникам, лідерам та членам партій осмислити нагальні потреби суспільно-політичного розвитку і зробити відповідні висновки. Основні положення дисертації можуть бути використані для розробки стратегії і тактики розвитку української держави й суспільства на середньострокову перспективу.

Не ставлячи під сумнів наукову та практичну значимість основних положень дисертаційного дослідження, водночас не буде зайвим звернути увагу автора на певні дискусійні моменти в роботі.

1. Дисертантка досить глибоко і цілком виправдано, аналізуючи соціокультурні трансформації сучасного світу, звертається у своєму дослідженні до теоретико-методологічних здобутків постструктуралістського підходу, зокрема, до концептуальних підходів вчених бірмінгемської школи «культурних досліджень». Разом з тим, їй варто було б звернутися й до потенціалу таких відомих теоретиків як М. Фуко, Ж. Бодрійяр, Ж.-Ф. Ліотар, З. Бауман та інших, які безпосередньо займались аналізом цивілізаційних, владно-суспільних, ідеологічних, інформаційних, інтелектуальних та інших соціальних трансформацій.

2. Дисертантка пропонує доволі цікаве та нове розуміння процесу змін політичного дискурсу демократії крізь призму інформаційно-комунікаційних технологій, однак із заглибленням у проблематику питання в ході дослідження авторка місцями не завжди виправдано віддаляється від фактів та закономірностей розвитку існуючих на сьогодні е-демократій. На нашу думку, це пов'язано з неуважним ставленням до існуючих наукових досліджень з досліджуваної проблематики, зокрема, таких вітчизняних політологів-теоретиків як О. Зернецька («Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини», 1999), О. Дубас («Інформаційно-комунікаційний простір: культурно-політичні

детермінанти», 2011), В. Недбай («Інноваційні медіа-технології в системі політичних комунікацій», 2012).

3.У 2 підпункті 2 розділу К. Сичик аналізує явище «об'єктивності» повідомлень ЗМІ виключно у функціональному плані. Авторка, всупереч власним претензіям на наукову новизну щодо розуміння принципів ідеологічної визначеності соціальної комунікації, фактично не пояснює специфіку сутнісної відмінності між ефективною і дефективною політичною комунікацією та актуальними дискурсивними практиками.

4.Дисертантка формулює оригінальний концепт суспільства комунікаційного перенасичення та розкриває специфіку актуальних процесів демократизації, проте при дослідженні нових форм демократії вона акцентує увагу переважно на технократичних її аспектах і значно менше уваги зосереджує на ціннісних. Хоча для розуміння соціокультурних трансформацій аксіологічний підхід був би більш доречним.

5.Визначивши зв'язку понять «держава-ідеологія» як елемент наукової новизни, авторці доречно було б звернутися до праць з цієї проблематики таких відомих українських вчених як М. Михальченко, Ф. Кирилюк, Ф. Рудич. І особливо – звернути увагу на дослідження О. Постол «Посткласичні ідеологічні трансформації» (2015).

Разом з тим, висловлені зауваження не носять принципового характеру і не применшують значимості роботи дисертантки, а лише пропонують можливі шляхи подальшого розвитку та більш глибокого осмислення досліджуваних проблем. Проведений аналіз дає підстави для висновку про те, що пропонована дисертація є цікавим, оригінальним дослідженням, що логічно та аргументовано представляє інноваційний підхід автора до розв'язання теоретичних проблем політичного розвитку. Дисертація Сичик Катерини Борисівни «Політичний дискурс демократії в умовах соціокультурних трансформацій інформаційного суспільства» є самостійним та довершеним дослідженням, яке відповідає чинним вимогам до кандидатських дисертацій, зокрема, п. 9, 11, 12 «Порядку присудження

наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами), а його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки.

Офіційний опонент:

Доктор політичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу правових проблем політології
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України

В. П. Горбатенко

Підпис *В.П. Горбатенко*
ПОСВІДУЮ
Вчений секретар Інституту
держави і права
імені В.М. Корецького НАН України
17 03 2017